

# ЛЬВІВСЬКІ НУМІЗМАТИЧНІ ЗАПИСКИ

## У НОМЕРІ:

<i>Ігор Федай (м. Сокаль)</i> Нова знахідка срібної монети з написом ЮРЪІЄВЪ.....	2
<i>К.т.н. Ростислав Саввов (м. Хмельницький)</i> Метрологічні характеристики монет Володимира Ольгердовича .....	5
<i>К. і. н. Бойко-Гагарін Андрій (м. Київ, Україна)</i> <i>Гулецький Дмитро (м. Мінськ, Беларусь)</i> Скарб свинцевих шестигранних зливків з Чернігівської області .....	11
<i>Анатолій Гнатюк (м. Володимир Волинський)</i> Інформація про нові знахідки монет .....	14
<i>Андрій Карач (м. Гродно, Беларусь)</i> До питання про фальшиві празькі гроші.....	16
<i>Анатолій Шостопап (м. Черкаси)</i> Роль і місце руських грошків у грошовому обігу Середнього Подніпров'я в XIV–XV століттях .....	19
<i>Проф. Роман Шуст (м. Львів)</i> До питання про монетне карбування у Луцьку в середині XVI ст. ....	24
<i>Сергій Білопольський (м. Львів)</i> Невідомий півгріш Сігізмунда III .....	25
<i>Віталій Смородін (м. Львів)</i> Роботи українського художника В.Прядка на виставках медальєрного мистецтва .....	26
<i>Анатолій Крук (м. Радивилів)</i> Не описані відміни коронних трояків Сігізмунда III .....	27
<i>Олександр Литвинчук (м. Рівне)</i> Спеціальні позначки на середньовічних гривнях Русі і прилеглих земель ...	29
<i>Юрій Завербний (м. Львів)</i> <i>Дмитро Туркевич (м. Львів)</i> Товариству «Просвіта» 150 років .....	31
<i>Юрій Завербний (м. Львів)</i> Визначні дати у предметах колекціонування.....	44
<i>Андрій Захарків – Олійник (м. Львів)</i> 145 років з дня народження Богдана Лепкого (4.XI.1872 – 21.VII.1941).....	50
<i>Дмитро Туркевич (м. Львів)</i> Маловідомі поштові картки з побуту Українських Січових Стрільців .....	52
<i>Роман Лозинський (м. Жовква)</i> «Важкий» коронний орт Августа III з Винниківського передмістя в м. Жовква.....	54
<i>Вітольд Боровскі (м. Серакув Вкп., Польща)</i> Вибрані коронні півгроші Владислава Ягайла зі збірки Володимира Машталера з Кам'янця Подільського .....	55
<i>Андрій Крижанівський (м. Львів)</i> Трикрейцарівка Леопольда I з 1699р. без номіналу.....	62
<i>Олег Борсук (м. Львів)</i> Меморіальна дошка на відзначення 500-ліття Грюнвальдської битви .....	64
<i>Даля Грималаускайте (м. Вільнюс, Литва)</i> <i>Іван Сінчук (м. Мінськ, Беларусь)</i> Скарб мідних солідів Яна II Казимира середини XVIII ст. з Полоцького р-ну Вітебської області (Беларусь) .....	65
<i>К.і.н. Андрій Бойко-Гагарін (м. Київ, Україна)</i> <i>Вінцас Рузас (м. Вільнюс, Литва)</i> Фальшиві монети великого князівства Литовського у зібранні музею грошей банку Литви.....	70
<i>Андрій Крижанівський (м. Львів)</i> Слідами значка з 1937 року на електричну тему .....	74
<i>Проф. Володимир Швець (м. Львів)</i> Бони Львівського університету XIX століття .....	76
У 2017 році не стало наших колег-нумізматів Едмунда Копіцького та Леоніда Когана.....	78
<i>Андрій Крижанівський (м. Львів)</i> Жетони кухні Товариства «Братньої допомоги» студентів Львівської Політехніки .....	80



№ 14–15  
2017–2018

## Науково-популярний часопис

Головний редактор  
Роман Шуст

Редакційна колегія:  
Сергій Белопольський  
Олексій Валько  
Андрій Крижанівський  
Володимир Швець  
Володимир Шлапінський

Відповідальний секретар  
Андрій Крижанівський

Світлини  
Василь Павлів

Художньо-технічний редактор  
Олексій Валько

Комп'ютерне макетування  
Ольга Кузьмич

Здано на складання 20.04.2019.  
Підписано до друку 20.08.2019.  
Формат 60x90/8. Папір крейдяний.  
Друк офсетний. Наклад 500 пр.

## Друк

Видруковано у ТзОВ «Простір-М»  
Свідоцтво ДК № 2167 від 21.04.2005 р.  
79000 м. Львів, вул. Чайковського, 27.  
Тел. 032 261 09 05, e-mail: prostir@litech.net

## Адреса для кореспонденції:

Україна, 79000  
м.Львів, вул.Університетська, 1  
кімн. 338  
t-mail: LNZ\_journal@ukr.net

Контактні телефони:  
(032) 274-79-26, (032) 296-45-29

Редакція не завжди поділяє погляди  
авторів публікацій.  
За достовірність фактів, цифр, точність імен  
та прізвищ відповідають автори статей, а за зміст  
рекламних матеріалів - рекламодавці.

Усі права захищені.  
Передрук можливий лише з дозволу редакції.



Віталій Смородін (м. Львів)

## Роботи українського художника В.Прядка на виставках медальєрного мистецтва

Володимир Михайлович Прядка – тепер народний художник України, професор кафедри художніх основ декоративно-прикладного мистецтва Київського державного інституту декоративно-прикладного мистецтва і дизайну ім. М. Бойчука, лауреат Національної премії України ім. Т. Шевченка [3].

Далекого 1966 року закінчив Київський державний художній інститут за спеціальністю «Скульптура». Педагоги з фаху – І. Макогон, В. Луцак, А. Горська, М. Лисенко. Згодом створив ряд медалей, які експонувались на Першій республіканській виставці медальєрного мистецтва 1974 року у Києві, про що зазначено у каталогі виставки [2]:

«1. Ювілейна медаль до 930-річчя Софії Київської. 1968. Бронза, литво, патина.»

2. Ювілейна медаль до 930-річчя бібліотеки Ярослава Мудрого. 1968. Бронза, литво, патина.

3. Дві музи. 1971. Бронза, литво, патина.»

До каталогу виставки потрапили світліни тільки першої медалі.

На Другу всесоюзну виставку медалі 1975 року крім перших двох потрапили ще дві медалі роботи В. Прядка:

«1. Колівщина. Селянський рух в Україні в XVIII сторіччі. 1968. Бронза, литво.»

2. Гайдамаки. 1968. Бронза, литво. Д-90.»

В каталозі цієї виставки [1] представлено лише одну світліну аверсу медалі «до 930-річчя бібліотеки Ярослава Мудрого».



Ювілейна медаль до 930-річчя Софії Київської

Подаю світліни всіх п'ятьох робіт В. Прядка, надіюся, що їх публікація буде цікавою для всіх, хто цікавиться українським медальєрством.



Ювілейна медаль до 930-річчя бібліотеки Ярослава Мудрого



Дві музи



Колівщина



Гайдамаки

### Джерела:

1. Вторая всесоюзная выставка медали. Каталог. Составитель – М.Ф. Макеева. Советский художник. М. – 1975. 96 с.,ил.

2. Перша республіканська виставка медальєрного мистецтва. Каталог склала Лари-

са Максименко. Видання Співки художників Української РСР. К. – 1979. 96 с., ил.

3. [https://uk.wikipedia.org/wiki/Прядка\\_Володимир\\_Михайлович](https://uk.wikipedia.org/wiki/Прядка_Володимир_Михайлович)

Анатолій Крук (м. Радивилів)

## Не описані відміни коронних трояків Сигізмунда III

У статті хочу познайомити читачів з трьома відмінами трояків Сигізмунда III, які на мою думку, є цікавими і не описані у нумізмічній літературі.

Монети номіналом три гроші кінця XVI ст., без сумніву, займають найвагоміше місце в продукції монетних дворів Польсько-Литовської держави. За неповні 20 років було відкарбовано величезну кількість цих монет. Звісно, для цього виготовили й велику кількість штемпелів, що породили масове розмаїття як типів монет, так і їх штемпельних відмін, адже кожна монетарня мала своїх майстрів, що виготовляли штемпелі у своєму характерному стилі. Внаслідок цього, монети кожного монетного двору суттєво відрізняються між собою. Попри те, що трояки Сигізмунда III є дуже популярними серед нумізматів і перші спроби систематизувати їх були ще у половині XIX ст., ще й дотепер трапляються екземпляри, не відомі нумізматичі.

1. Перша монета, що пропонується для ознайомлення – це познанський трояк 1588 року (фото 1), але для початку хочу поділитися спогадами, які, як виявилось, стали причетними до згаданої монети.

Ще у 80-ті роки XX ст. я придбав каталог Станіслава Валєвського «Коронні трояки Сигізмунда III». Каталог ілюстрований графічними зображеннями всіх типів трояків, в ньому також виділено всі типи портретів на них, класифіковано монети за монетними дворами. На той час, не маючи більше ніякої літератури, це була єдина книга, з якої можна було почерпнути інформацію стосовно трояків.

Впродовж багатьох наступних років колекціонування, в цьому каталозі для ме-

не не стало жодних таємниць чи неясностей, окрім однієї – це зображення 1б аверсу познанського трояка 1588 року (фото 2). Цей трояк виділявся з поміж інших варіантів трояків 1588 року своєю незвичністю – передовсім більшим аніж на інших монетах портретом. Колись, у час спілкування з відомим колекціонером трояків Тадеушем Ігером, автором каталогу «Польські трояки», ми обговорювали зображення цієї монети в каталозі Валєвського. Як виявилось, йому теж така монета була невідомою і Тадеуш зробив припущення, що малюнок трояка є невідомим зображенням іншого трояка (фото 3), адже монету, що на фото 3, каталог взагалі не описував. Така гіпотеза для мене видалася сумнівною, адже попри те, що портрет на цій монеті теж значно більшого розміру як зазвичай, він мав суттєві відмінності – зокрема цілком інакше зображення жаб.

Але повернімося до монети, показаної на фото 1. Порівняння її з рисунком загадкового зображення з каталогу Валєвського (фото 2) показує, що саме вона і є тою невідомою дотепер монетою, яка крім того своїм аверсом виявилася дуже подібною до олькунського варіанту трояка (фото 4). Пояснити це можна таким припущенням. Безсумнівно, що перший варіант трояка Сигізмунда III, який започаткував випуск цих монет у Познані, це той, що бачимо на фото 3. Проте, мабуть він не був визнаний вдалим: не маючи портрету нового короля, який тільки-но посів престол, різник штемпеля зобразив його подібним, швидше за все, на Стефана Баторія (монети за час його правління карбували у Познані у 1584–1586 роках). Тому від цього першого зображення (фото 3) відмовилися (відомий лише



Фото 1



Фото 2



Фото 3



Фото 4



Фото 5



Фото 6



Фото 7



Фото 8

(Масштаб 2:1)

один варіант такого портрету) і в подальшому взяли за взірць портрет трояка з олькунського монетного двору – провідного на той час у Польщі. Саме там, у Олькуші, після довгої перерви відновили у 1579 році карбування коронних польських монет, зокрема трояків. Їх випуск там був добре відлагоджений, якість трояків була значно вищою від познанських як у естетичному, так і в технічному плані. В пізніші роки пара-

льного існування цих двох монетних дворів, аж до 1600 року, не було більше жодного випадку схожості у зображенні портрету короля на трояках Сигізмунда III.

Крім того, хочу відзначити ще такий факт. Монета, яку бачимо в каталозі Валевського, а також монета на фото 3 відносяться до першого познанського типу – на реверсі монети відсутні ініціали коронного підскарб'я Яна Дульського. Невідома дотепер моне-

та (фото 1) належить до другого типу з реверсом, на якому присутні літери підскарб'я I.D. Тобто, штемпель аверсу цієї монети використовували як з першим, так і з другим типом реверсу, що ще раз підтверджує по черговість використання штемпелів аверсу на початку карбування трояків у Познані.

2. При інтенсивному карбуванні трояків в часах правління Сигізмунда III не завжди, мабуть, надавали належної уваги якості виготовлення штемпелів, тому досить часто на монетах траплялися різноманітні помилки, найчастіше у легендах.

На фото 5 бачимо познанський трояк 1596 року, на якому помилки допущені з обох сторін. На аверсі бракує літери «L», тому легенда не має логічного завершення «... Великий князь (Литовський)» – цей помилковий варіант на познанських трояках зустрічається досить часто, каталог Тадеуша Ігера описує його аж на трьох трояках з 1596 року і 1597 року. На реверсі теж є помилка, слово «TRIP» написано як «TTRIP» – цей варіант невідомий і не описаний у каталозі.

3. Як згадувалося, олькунський монетний двір відіграв провідну роль у карбуванні коронних монет в Польщі, але це було за правління Стефана Баторія і у перші роки правління Сигізмунда III. Упродовж останнього десятиліття XVI ст. в Польщі появились нові монетарні, загалом їх стало аж сім. Олькунь значно зменшив обсяг монет-

ної продукції і втратив своє лідерство. Монети вартістю три гроші хоч і залишилися основним, а в останні роки єдиним номіналом, що карбували, проте такого розмаїття типів, портретів – в багатьох випадках дуже цікавих, як це було на початку 1590-тих років – вже не було. У 1600 році олькунський монетний двір зачинили назавжди. У останній рік свого існування в Олькуші карбували трояки спершу з типом портрету зразка 1599 року, а пізніше з новим, єдиним відомим дотепер варіантом 1600 року, характерною особливістю якого було не жабо в одязі короля, як традиційно, а комір (фото 6).

Несподіванкою для мене стало те, що переглядаючи трояки, мені потрапив до рук трояк, що показаний на фото 7. Аверс і реверс типово олькунські, портрет з коміром, але зображення короля суттєво відрізняється від стандартного – воно значно більше за розмірами і практично заповнює все поле монети. Безсумнівно, цей трояк можна класифікувати як ще одну відміну 1600 року з невідомим дотепер портретом. Цілком ймовірно, що цей варіант трояка був останнім, відкарбованим у Олькуші. Ця відміна не описана ні у вище згаданих каталогах, ні у каталозі Януша Реймана, цьому можна сказати академічому опрацюванню олькунських монет, що посилається на всі найбільші музейні та приватні збірки.

Олександр Литвинчук (м. Рівне)

## Спеціальні позначки на середньовічних гривнях Русі і прилеглих земель

В історичних джерелах зафіксовано, що в період середньовіччя на Русі та прилеглих територіях у торгівельних стосунках домінував натуральний товарообмін (бартер). Однак, стрімкий розвиток економічних відносин, зумовлений, серед іншого, зручним розташуванням між Сходом, Заходом та Північними країнами, створював дедалі більшу потребу в грошовому еквіваленті із дорогіших металів. Монети, в основному дирхеми, що надходили із країн, де до-

мінувало мусульманство, вже не задовольняли потреби ринку. Кількість цих монет критично зменшувалася через виснаження покладів срібла в країнах Сходу. На грошовому ринку Русі не змогли закріпитися дрібні західноєвропейські денарії – ці монети потрапляли в обмеженій кількості. Натомість «популярними» стали масивні зливки срібла чи золота. Вони були зручними в операціях зі сплати значних грошових сум, їх легше було перераховувати та транспор-